

Zapewnienie dziecku ochrony w związku z występowaniem przemocy domowej – czyli działania służb związane z wydaniem środków ochrony oraz postępowanie w trybie art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej

Aneta Mikołajczyk

Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia,
Biuro Rzecznika Praw Dziecka

Dziecko, jako osoba nieposiadająca pełnej zdolności do czynności prawnych, wymaga, by działania na jego rzecz były podejmowane przez właściwe służby państwowe odpowiedzialne za ochronę praw dziecka, zwłaszcza w sytuacji, gdy rodzice dziecka nie są w stanie zrobić tego samodzielnie (bez względu na przyczynę). Ponadto działania te powinny uwzględniać szeroko rozumiane dobro dziecka. Przeciwdziałanie przemocy domowej wobec małoletnich wymaga, by służby interweniowały jak najskuteczniej, w trybie pilnym i bez zbędnej zwłoki.

Zgodnie z ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej procedura „Niebieskie Karty” ma być narzędziem pomocy przy przeciwdziałaniu przemocy domowej zapewniającym wsparcie osobom doznającym przemocy oraz umożliwiającym podejmowanie działań wobec osób, które ją stosują.

W artykule poruszono kwestie dotyczące zadań podmiotów inicjujących procedurę „Niebieskie Karty” w zakresie działań interwencyjnych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy domowej. Obejmują one zarówno środki ochrony, które mogą zastosować Policja lub Żandarmeria Wojskowa, jak i czynności zapewniające dziecku ochronę, tj. procedurę opisaną w art. 12a ustawy.

W zakresie środków przysługujących Policji i Żandarmerii omówiono narzędzia uregulowane w art. 15aa i art. 15aaa ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji oraz art. 18a i art. 18aa ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych

organach porządkowych. Jest to szczególnie ważne z tego względu, że podjęcie przez Policję czy Żandarmerię Wojskową właściwych działań w tym zakresie może umożliwić pozostawienie dziecka w dotychczasowym środowisku.

Ponadto w artykule przedstawiono i omówiono narzędzia, jakimi dysponują pracownicy socjalni, mające na celu zapewnienie dziecku ochrony w związku z doznawaniem przemocy domowej. Omówiono zarówno przestanki, które umożliwiają podjęcie ww. czynności, jak i wyzwania pojawiające się nie tylko przy realizowaniu przez pracowników socjalnych zadań wynikających z art. 12a ustawy, ale też wynikających z działań lub zaniechań ustawodawcy. Opisano również zadania służb, które biorą udział w procedurze z art. 12a ustawy, oraz konsekwencje realizacji tych czynności. Zwrócono także uwagę na wyzwania dotyczące czynności zapewnienia dziecku ochrony, opisanej w art. 12a ustawy.

Słowa kluczowe:

przemoc domowa; dziecko; osoba doznająca przemocy domowej; osoba stosująca przemoc domową; procedura Niebieskie Karty; zapewnienie dziecku ochrony; procedura w trybie art. 12 ustawy

1. Wstęp

S twierdzenie, że przemoc domowa narusza prawa człowieka, obecnie traktowane jest jako truizm. Stało się tak m.in. za sprawą zinternalizowania treści praw człowieka w społeczeństwie. Wydaje się także, że nasz ustawodawca dał temu wyraz poprzez usunięcie preambuły¹ z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, która wskazywała, że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka.

Zauważyć też trzeba stopniową eliminację przyzwolenia na stosowanie zadeklarowanej przemocy, w tym przemocy wobec dzieci (Makaruk i Drabarek, 2022). Inne są również rodzaje przemocy – nie tylko fizyczna, ale coraz częściej również psychiczna i ekonomiczna. Z przeprowadzonej przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę diagnozy przemocy wobec dzieci w Polsce w 2023 r. wynika, że skala krzywdzenia dzieci ze strony bliskich dorosłych w wymiarze przemocy zarówno fizycznej, jak

1 Preambuła nie zawiera norm prawnych w ścisłym znaczeniu, a jest to uroczysty wstęp do aktu normatywnego, wyjaśniający okoliczności jego wydania oraz określający cele, jakim powinien on służyć. Odgrywa znaczącą rolę podczas interpretacji tekstu aktu.

i psychicznej jest wciąż duża, choć odnotowano wyraźną kontynuację trendu spadkowego dotyczącego skali doświadczania przemocy fizycznej. W tym zakresie ważna jest także działalność rodzimego ustawodawcy, który od 2005 r. tworzy przepisy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie/domowej. Jednak wyeliminowanie przyzwolenia na przemoc domową z przepisów prawa nie jest jednoznaczne z trwałym jej usunięciem z życia społecznego (Płatek, 2007).

Kolejnym truizmem jest stwierdzenie, że rodzina to istotna i podstawowa grupa społeczną, ważna dla prawidłowego rozwoju dziecka. Trzeba jednak pamiętać, że dobro rodziny osiąga się jedynie wtedy, gdy dobrostan dotyczy wszystkich jej członków.

Przepisy prawa powszechnie obowiązującego dają rodzicom prawo do wychowywania ich dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Jednakże to uprawnienie nie jest bezwarunkowe – ograniczają je podmiotowość dziecka i jego prawa, a gdy dziecko krzywdzone jest przez osoby najbliższe, to właśnie na państwie ciąży obowiązek podjęcia działań zapewniających małoletniemu bezpieczeństwo zarówno fizyczne, jak i psychiczne.

System ochrony dzieci przed utratą zdrowia czy życia wymaga sprawnie działającego mechanizmu, pozwalającego w odpowiednim momencie podjąć interwencję ratującą dziecko. Brak takiej procedury podważa sens istnienia systemu ochrony dzieci przed przemocą. W sytuacji zagrożenia życia i zdrowia dzieci w związku z przemocą domowa ustawodawca wprowadził specjalny tryb ochrony dzieci opisany w art. 12a i kolejnych ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (dalej: ustawa), tj. czynność zapewnienia dziecku ochrony. W niniejszym artykule omówiono zarówno powyższe narzędzie, jak i realizujące je podmioty, a także przedstawiono wyzwania związane ze stosowaniem tej procedury.

Należy zwrócić uwagę, że w polskim systemie prawnym oprócz trybu zapewnienia dziecku ochrony, uregulowanego w art. 12a ustawy, istnieją jeszcze inne, odrębne tryby udzielenia natychmiastowej ochrony dzieciom – tj. zabezpieczenie dziecka przez Policję (art. 1 ustawy o Policji w związku z art. 58 ust. 1 pkt 2 lub art. 103 ust. 2 pkt 2 ustawy o wpieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej) czy wydanie przez sąd opiekuńczy zarządzeń w wypadkach nagłych (art. 569 kpc). Ponieważ jednak powyższe sposoby ochrony dziecka nie ograniczają się tylko do zachowań przemocy domowej, nie będą stanowiły przedmiotu niniejszego artykułu.

Dziecko i prawa dziecka

Zarówno przepisy prawa krajowego, jak i akty rangi międzynarodowej gwarantują dziecku prawo do zapewnienia opieki rodziców oraz – równocześnie – przez państwo (Szafranek, 2023).

Zgodnie z art. 2 ust. 2 *Konwencji o prawach dziecka* (dalej: Konwencja) państwa – strony (sygnatariusze Konwencji) zobowiązane są do podejmowania właściwych kroków dla zapewnienia ochrony dziecka przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania. Art. 19 ust. 1 Konwencji nakłada na państwa będące stronami Konwencji obowiązek podejmowania wszelkich kroków dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych. Tego rodzaju środki ochronne powinny obejmować skuteczne przedsięwzięcia w celu stworzenia programów socjalnych służących udzielaniu pomocy zarówno dziecku, jak i osobom sprawującym nad nim opiekę, a także inne formy działań prewencyjnych, ukierunkowane na ustalanie, informowanie, wszczynanie i prowadzenie śledztw oraz postępowań, notowanie wymienionych wyżej przypadków niewłaściwego traktowania dzieci, a tam, gdzie jest to właściwe – ingerencją sądu. Z kolei art. 16 Konwencji określa zakaz ingerencji w sferę życia prywatnego, rodzinnego, domowego dziecka, art. 9 Konwencji zaś stanowi gwarancję sprawowania opieki przez rodziców, choć od tej zasady możliwe są wyjątki. W szczególnych sytuacjach opieka nad dzieckiem może być rodzicom ograniczona/odebrana, w przypadku gdy kompetentne władze, podlegające nadzorowi sądowemu, zgodnie z obowiązującym prawem oraz w drodze przeprowadzenia właściwego postępowania sądowego zdecydują, że takie oddzielenie jest konieczne ze względu na najlepiej pojęte interesy dziecka.

Zgodnie z art. 48 ust. 1 Konstytucji RP rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Jednak ustawodawca przewidział możliwość ingerencji w te uprawnienia poprzez wprowadzenie prawnej możliwości ograniczenia/pozbawienia władzy rodzicielskiej (art. 48 ust. 2 Konstytucji RP). Należy jednak pamiętać, że może to nastąpić tylko i wyłącznie w przypadkach określonych w ustawie oraz na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu.

Kolejnym bardzo ważnym przepisem jest art. 72 Konstytucji RP, nakazujący ochronę dzieci przez państwo. Przepis ten umożliwia także żądanie od państwa ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją, zapewnienie dziecku opieki oraz wysłuchania dziecka.

Realizację wyżej wskazanych norm konstytucyjnych czy konwencyjnych można odnaleźć w przepisach ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny

i opiekuńczy(dalej: krio). Zgodnie z art. 96 §1 krio rodzice wychowują dziecko pozostające pod ich władzą rodzicielską i kierują nim. Obowiązani są zatem troszczyć się o jego fizyczny i duchowy rozwój oraz przygotować je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa, odpowiednio do jego uzdolnień. Natomiast art. 100 krio nakłada na sąd opiekuńczy i inne organy władzy publicznej obowiązek udzielenia pomocy rodzicom, jeżeli jest ona potrzebna do należytego wykonywania władzy rodzicielskiej. Z kolei art. 109 krio zobowiązuje sąd opiekuńczy do wydania odpowiednich zarządzeń, gdy dobro dziecka jest zagrożone. Rodzice w swoim działaniu powinni zaś kierować się dobrem dziecka oraz wysłuchiwać jego zdania.

Prawo dziecka do samostanowienia, wysłuchania i uwzględnienia jego zdania, a także do partycypacji w życiu społecznym na przestrzeni ostatnich lat umocniło swoje znaczenie i obecnie traktowane jest jako pewnik w społeczeństwie, dzięki czemu dzieci mają zapewnione faktyczne uczestnictwo w wielu dotyczących ich przestrzeniach. Dostrzegł to również ustawodawca, nowelizując ustawę i inne akty powszechnie obowiązującego prawa, regulujące problematykę przemocy domowej, i dał temu wyraz poprzez przyznanie dziecku uprawnienia do wyrażenia swojego zdania, które to prawo jest wiążące. Mianowicie w §5 ust. 3 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (dalej: Rozporządzenie), w sytuacji, gdy małoletni/małoletnia doznaje przemocy domowej od rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych, działania w ramach procedury „Niebieskie Karty” mogą być podejmowane w obecności pełnoletniej osoby wskazanej właśnie przez dziecko². Tym samym uzyskało ono możliwość wyrażenia swojego zdania, które następnie winno być respektowane.

Jednakże, mimo tych zmian i przyznania dziecku – w pewnych zakresach – prawa do samostanowienia, dopiero uzyskanie pełnej zdolności do czynności prawnych daje pełne prawa do samostanowienia. Zgodnie z art. 1 Konwencji dzieckiem jest każda istota ludzka w wieku poniżej 18 lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność. Definicja pojęcia „dziecko” nie została zawarta ani w Konstytucji RP, ani w krio, a definicje znajdujące się w różnych

---

2 Zgodnie §5 ust. 3 Rozporządzenia: „Jeżeli istnieje podejrzenie, że osobami stosującymi przemoc domową wobec małoletniego są rodzice, opiekunowie prawni lub faktyczni, działania w ramach procedury przeprowadza się w obecności pełnoletniej osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 §11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, zwanej dalej «osobą najbliższą», lub pełnoletniej osoby wskazanej przez małoletniego”. Wskazane podmioty, w obecności których prowadzone są działania w ramach procedury, są równoważne i równorzędne.

aktach normatywnych wykorzystywane są jedynie na potrzeby danego aktu³, co wynika z zasad techniki prawodawczej. Wskazać należy, że wpływ na porządek objaśniania pojęć ma umiejscowienie definicji w akcie prawnym wynikającym z hierarchii aktów prawnych i ich znaczenie systemowe dotyczy pojęć opisanych w Konstytucji RP, ratyfikowanej umowie czy kodeksie, dlatego też definicja terminu „dziecko” z Konwencji ma charakter generalny i systemowy (Mikołajczyk, 2024).

Pełnoletność uzyskiwana jest co do zasady z chwilą ukończenia 18. roku życia, o czym stanowi art. 11 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (dalej: kc). Wyjątkowo zaś pełnoletność może uzyskać wcześniej wyłącznie kobieta, która po ukończeniu 16. roku życia zawarła małżeństwo za zezwoleniem sądu opiekuńczego (art. 10 kc i art. 10 krio). Nie traci jej w sytuacji unieważnienia małżeństwa przed ukończeniem 18. roku życia. Dzięki pełnoletności uzyskiwana jest pełna zdolność do czynności prawnych, będąca trwałym, niezbywalnym atrybutem podmiotowości prawnej pełnoletniej osoby fizycznej i polegająca zarówno na dokonywaniu wszelkich czynności o charakterze cywilnoprawnym we własnym imieniu, jak i możliwości ich wykonywania w imieniu i na rzecz osoby trzeciej (Pilich, 2021; Nazaruk, 2024).

Dziecko, nie mając pełnej zdolności do czynności prawnych, dla realizacji swych praw wymaga działania osób trzecich, tj. przedstawiciela ustawowego, którym co do zasady są rodzice. Jeśli jednak ich działania zagrażają dobru dziecka, konieczne jest podjęcie efektywnych czynności celem zabezpieczenia dziecka.

Jednym ze sposobów ochrony dzieci i ich praw, który jednocześnie stanowi wyraz obowiązku państwa dotyczącego zapewnienia ochrony osobom doznającym przemocy domowej, o którym mowa w art. 3 ustawy, jest specjalny tryb zapewnienia bezpieczeństwa dziecku uregulowany w art. 12a ustawy. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu „w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową pracownik socjalny zapewnia dziecku ochronę przez umieszczenie go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 §11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, dającej gwarancję zapewnienia dziecku bezpieczeństwa i należytej opieki, w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej”. Warto zaznaczyć, że omawiany tryb

---

3 Definicja pojęcia „dziecko” znajduje się np. art. 2 ust. 1 ustawy z dnia z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka: „W rozumieniu ustawy dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletności”, czy w art. 2 pkt 5 ustawy z dnia z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci: „dziecko – oznacza to dziecko własne, dziecko przysposobione oraz dziecko, w sprawie którego toczy się postępowanie o przysposobienie, dziecko znajdujące się pod opieką prawną, dziecko umieszczone w pieczy zastępczej lub dziecko umieszczone w domu pomocy społecznej”.

zapewnienia dziecku ochrony nie wprowadza nowego obowiązku⁴, a jest specjalną procedurą udzielenia pomocy dziecku.

Obowiązki podmiotów w zakresie przeciwdziałania przemocy

Ustawodawca przewidział, że procedura „Niebieskie Karty” ma być narzędziem pomocy przy przeciwdziałaniu przemocy domowej zapewniającym wsparcie osobom doznającym przemocy oraz umożliwiającym podejmowanie działań wobec osób, które ją stosują.

Podmioty inicjujące procedurę „Niebieskie Karty”, opisane w art. 9a ust. 11–11d ustawy – tj. pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, funkcjonariusz Policji, żołnierz Żandarmerii Wojskowej, pracownik socjalny specjalistycznego ośrodka wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, asystent rodziny, nauczyciel wychowawca będący wychowawcą klasy lub nauczyciel znający sytuację domową małoletniego, osoba wykonująca zawód medyczny, w tym lekarz, pielęgniarka, położna lub ratownik medyczny, przedstawiciel gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, a także pedagog, psycholog lub terapeuta, którzy są przedstawicielami: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia i organizacji pozarządowych – zobowiązane są również do podjęcia działań interwencyjnych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy domowej, w szczególności w zakresie zapobieżenia zagrożeniom dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy domowej, co wynika bezpośrednio z §3 ust. 2 pkt 2 Rozporządzenia. Osoba inicjująca procedurę „Niebieskie Karty” jest zobowiązana właśnie do zwrócenia się do Policji lub Żandarmerii Wojskowej, by wobec osoby stosującej przemoc domową zastosowano środki ochrony przewidziane w art. 15aa i art. 15aaa ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji lub art. 18a i art. 18aa ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych. Środki te – w postaci nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia,

---

4 Należy również wspomnieć, że negatywne konsekwencje prawnokarne opisane są w art. 162 kk, określającym przestępstwo nieudzielenia pomocy osobie znajdującej się w położeniu groźącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, które zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat trzech. Każda zatem osoba ma obowiązek udzielenia pomocy dziecku znajdującemu się w określonej sytuacji objętej tym przepisem, a brak podjęcia działań, udzielenia takiej pomocy, stanowi przestępstwo.

zakazu zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej oraz zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej, a także zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy, i przebywania na tym terenie (dalej: środki ochrony) – mogą być wydawane nie tylko podczas interwencji Policji, ale też w związku z powzięciem informacji o występowaniu przemocy domowej. Zgłoszenia takiego może dokonać każdy, kto posiada informację o stworzeniu zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy domowej przez osobę stosującą tę przemoc.

W procedurze udzielenia pomocy dziecku, określonej w art. 12a ustawy, uczestniczy również Policja, która w oparciu o wyżej wskazane przepisy każdorazowo ma za zadanie rozważyć usunięcie osoby stosującej przemoc z miejsca zamieszkania osoby doznającej przemocy czy wydanie zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy czy zakazu wstępu na określony teren. Środki te stosowane są w sytuacji stwarzania zagrożenia życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy domowej i wymagają uprzedniego wypełnienia przez funkcjonariusza kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego (Dz.U. z 2023 r., poz. 1613)⁵.

Mając powyższe na uwadze, a także kierując się zasadami wyrażonym w Konstytucji RP dotyczącymi ochrony dzieci oraz samym dobrem dziecka, zasadne byłoby przyjęcie, że zapewnienie dziecku bezpieczeństwa w sytuacji wystąpienia przemocy domowej powinno być zrealizowane w pierwszej kolejności poprzez – co do zasady – usunięcie osoby stosującej przemoc z miejsca zamieszkania dziecka, tj. zastosowanie przez Policję czy Żandarmerię Wojskową środków ochrony. Następnie, gdy powyższe działanie okaże się niewystarczające lub niemożliwe (np. w sytuacji krzywdzenia dziecka przez oboje rodziców), konieczne jest zastosowanie trybu zapewnienia dziecku ochrony, opisanego w art. 12a ustawy.

Jest to szczególnie ważne z tego względu, że podjęcie przez Policję czy Żandarmerię Wojskową właściwych działań w tym zakresie może umożliwić pozostanie dziecku w dotychczasowym środowisku – znanym i bezpieczniejszym w tej trudnej sytuacji. Ujawnienie przemocy powinno wiązać się z negatywnymi konsekwencjami dla sprawcy, a nie ofiary. Przeniesienie dziecka z jego miejsca zamieszkania nie byłoby karą dla dorosłego, który stosuje przemoc, lecz dotkliwym skutkiem dla tego dziecka – mimo że to ono wymaga ochrony i nie jest niczemu winne. Bycie

5 Obowiązek wypełnienia kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego obowiązuje od dnia 30 listopada 2020 r., z zastrzeżeniem, że z uwagi na przyznanie nowych uprawnień Policji od dnia 15 sierpnia 2023 r. pierwotne brzmienie ww. kwestionariusza zostało zmienione.

dzieckiem nie powinno ograniczać zasady, zgodnie z którą osoba doznająca przemocy nie ponosi konsekwencji czynów osoby stosującej przemoc – przeciwnie, zasada ta powinna być szczególnie chroniona właśnie w odniesieniu do dzieci.

Za powyższym sposobem działania przemawia również konstrukcja kwestionariusza szacowania ryzyka dla zagrożenia życia lub zdrowia dziecka (Dz.U. z 2025 r., poz. 213)⁶. Punkt 3 tego kwestionariusza zawiera informacje, które nie warunkują dokonania oceny zagrożenia, ale ich funkcją jest wskazanie na uprzednie rozważenie przez funkcjonariuszy Policji zastosowania możliwości wydania środków ochrony, tj. odseparowania osoby stosującej przemoc od dziecka, a nie odwrotnie.

Taka metoda działania – tj. wydanie nakazu i zakazu – może pozwolić uniknąć przeprowadzenia czynności zapewnienia dziecku ochrony, a w sytuacji wydania np. zakazu kontaktów czy zakazu zbliżania – uniemożliwić osobie stosującej przemoc kontakt z dzieckiem. Pamiętać należy, że skutkiem samej czynności opisanej w art. 12a ustawy nie jest pozbawienie czy ograniczenie kontaktów z dzieckiem – w praktyce rodzic może spotkać się z nim nawet następnego dnia po jej dokonaniu. Choć z perspektywy dziecka nie byłoby to wskazane, przepisy tego nie zabraniają. Zastosowanie dodatkowych środków ochrony zwiększałoby jednak realne bezpieczeństwo dziecka.

Zapewnienie dziecku ochrony

Przepisy art. 12a–12c ustawy, wprowadzone nowelizacją z 2010 r. (Dz.U. z 2010 r., nr 125, poz. 842), uregulowały ówczasie możliwość odebrania przez pracownika socjalnego dziecka z rodziny w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie, a także kwestie dotyczące przesłanek odebrania dziecka, osób uczestniczących wraz z pracownikiem socjalnym w podejmowaniu decyzji o takim odebraniu oraz tryb odwoławczy.

Następnie ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 535; dalej: nowelizacja z 2023 r.) do ustawy wprowadzono zmiany w zakresie zabezpieczenia dziecka w związku z doznawaniem przemocy. Ustawodawca zmienił nazwę czynności z „odebranie dziecka” na „zapewnienie dziecku ochrony”. Zmiana ta jest ważna z uwagi na podmiotowość dziecka, a także oddaje cel samej czynności – zapewnienie dziecku bezpieczeństwa, ochrony, a nie odebranie rodzicom.

Obowiązek udzielenia dziecku pomocy ma charakter ogólny i ciąży na każdym, kto ma możliwość udzielenia pomocy osobie, której życie i zdrowie jest zagrożone.

---

⁶ Rozporządzenie weszło w życie w dniu 20 maja 2025 r.

Wykonanie tej czynności w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej ustawodawca uregulował jako zadanie pracownika socjalnego. Wprowadzając ten tryb ochrony dzieci w 2010 r., wskazywano na szereg obaw. Podnoszono m.in., że bezzasadnym jest wprowadzenie tych przepisów, albowiem istniejące wówczas regulacje pozwalały na odebranie z rodziny dziecka w razie bezpośredniego zagrożenia jego życia lub zdrowia i umieszczenie w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Ponadto wskazywano, że pracownicy socjalni nie są przygotowani do realizacji tego typu czynności i są przeciążeni innymi obowiązkami, obawiano się też, że nadawane pracownikowi socjalnemu uprawnienia pozwolą mu zabierać dzieci z rodzin z powodu ubóstwa. Wyrażano także obawy dotyczące sprzeczności przepisów z Konstytucją RP, w tym z art. 48. Z drugiej strony podkreślano, że projektowane przepisy stanowią realizację przewidzianą w art. 72 Konstytucji RP gwarancji ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją (Spurek, 2023). Trudno nie przyznać racji części wyżej wskazanych zarzutów dotyczących przeciążenia czy braku przygotowania pracowników socjalnych, ale okoliczności te nie mogły i mogą być traktowane jako uzasadnienie braku działań na rzecz ochrony praw dzieci.

Kolejna zmiana, wprowadzona w 2023 r., polega na zastąpieniu sformułowania „przemoc w rodzinie” terminem „przemoc domowa”. Nie chodziło jednak wyłącznie o zmianę nazwy, ale również definicji legalnej zjawiska przemocy. Pierwotnie pracownik socjalny mógł interweniować tylko w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie. Po nowelizacji zaś możliwe jest działanie w sytuacji zagrożenia o mniej nagłym charakterze. Zmiana ta polega na uchyleniu przesłanki „bezpośredniości” zagrożenia, która wcześniej znacząco ograniczała zakres stosowania przedmiotowego przepisu.

Rozważając obecnie przesłanki zastosowania procedury zapewnienia dziecku ochrony przed przemocą opisaną w art. 12a ustawy, należy rozważyć dwa elementy: pierwszy – zagrożenie życia lub zdrowia, drugi – związek między zagrożeniem a przemocą domową.

Stwierdzenie występowania zagrożenia życia lub zdrowia dziecka powinno opierać się na ustaleniu okoliczności, które godzą w fizyczne czy psychiczne zdrowie dziecka. Mogą być one bardzo szerokie i dotyczyć różnorodnych zaniedbań podczas wykonywania opieki nad dzieckiem czy też zachowań godzących w jego psychikę, które mogą być uznane za zagrożenie życia lub zdrowia (Wrona, 2024).

Nie można jednak zapominać o drugim elemencie, niezbędnym do zastosowania trybu ochrony przewidzianego w art. 12a ustawy, który dotyczy związku przemocy domowej z zagrożeniem życia lub zdrowia dziecka. Jeśli osoba dopuszczająca się

przemocy ma świadomość, że jej zachowanie może doprowadzić do takiego zagrożenia i pomimo tego podejmuje działania krzywdzące dziecko, wtedy wszelkie losowe okoliczności są wyłączone (Wrona, 2024). Dotyczy to również zachowania osoby stosującej przemoc po dobrowolnym spożyciu środków psychoaktywnych czy alkoholu.

Należy także zaznaczyć, że zagrożenie życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową zawęża stosowanie uprawnień przez pracowników socjalnych tylko do takich przypadków, a zatem objętych definicją przemocy domowej określoną w art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy.

Analiza definicji legalnej przemocy domowej z art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy może sprowadzić się do wyróżnienia czterech jej przesłanek:

1. umyślność;
2. naruszenie prawa;
3. wystąpienie przewagi (fizycznej, psychicznej oraz ekonomicznej);
4. skierowanie przemocy wobec jednej lub kilku osób mieszczących się w definicji osób doznających przemocy (Wrona, 2020; Piskozub i Wrona, 2023).

Ponadto należy zwrócić uwagę na definicje: „osoba doznająca przemocy domowej”, „osoba stosująca przemoc domową” oraz „świadek”⁷ z ustawy, albowiem konstrukcje definicji legalnych wyżej wskazanych terminów odwołują się do siebie.

---

7 Art. 2 ust. 1 ustawy: „Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) przemocy domowej – należy przez to rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:
  - a) narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
  - b) naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
  - c) powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,
  - d) ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej,
  - e) istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej;
- 2) osobie doznającej przemocy domowej – należy przez to rozumieć:
  - a) małżonka, także w przypadku gdy małżeństwo ustało lub zostało unieważnione, oraz jego wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
  - b) wstępnych i zstępnych oraz ich małżonków,
  - c) rodzeństwo oraz ich wstępnych, zstępnych i ich małżonków,
  - d) osobę pozostającą w stosunku przysposobienia i jej małżonka oraz ich wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
  - e) osobę pozostającą obecnie lub w przeszłości we wspólnym pożyciu oraz jej wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,

Analizując definicje legalne ww. pojęć w odniesieniu do dzieci, należy wskazać na następujące okoliczności. Po pierwsze, osoba małoletnia nie może być uznana za osobę stosującą przemoc. Po drugie, przez osobę doznającą przemocy domowej należy także rozumieć małoletniego będącego świadkiem przemocy domowej. Po trzecie, irrelevantna jest okoliczność wspólnego mieszkania oraz relacji dziecka z osobą stosującą przemoc – małoletni został wyliczony w kategorii osób, które są uznane za doznające przemocy domowej bez żadnego zawężenia. Powyższe okoliczności można uznać za przejaw ochrony małoletnich, ponadto wpisują się one w standardy międzynarodowe – tj. Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z dnia 11 maja 2011 r. oraz Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1385 z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej – które nie ograniczają ochrony do relacji rodzinnej, a nakazują podjąć ją także w przypadku braku relacji biologicznej czy wspólnego zamieszkiwania. Warto też zauważyć, że przepisy ustawy stosuje się także w przypadku zagrożenia przemocą domową oraz podejrzenia stosowania przemocy domowej, co wynika z art. 1 ust. 2 ustawy.

Z uwagi na powyższe nie jest możliwe zapewnienie ochrony dziecku w razie zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z inną przesłanką lub sytuacją niż przemoc domowa.

Działania służb – decyzja i kwestionariusz

Zapewnienie dziecku ochrony w trybie art. 12a ustawy pozostaje wciąż zadaniem pracownika socjalnego. Obecnie brak jest uściślenia, że czynność, o której mowa w tym przepisie, realizowana jest jedynie przez pracownika socjalnego w czasie wykonywania przez niego obowiązków służbowych. W wyniku nowelizacji z 2023 r. z art. 12a ust. 1 ustawy usunięto sformułowanie „wykonujący obowiązki służbowe”. Literalne brzmienie przepisu odnosi się więc do osoby będącej

-
- f) osobę wspólnie zamieszkującą i gospodarującą oraz jej wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
  - g) osobę pozostającą obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania,
  - h) małoletniego
- wobec których jest stosowana przemoc domowa;
- 3) osobie stosującej przemoc domową – należy przez to rozumieć pełnoletniego, który dopuszcza się przemocy domowej wobec osób, o których mowa w pkt 2;
  - 4) świadku przemocy domowej – należy przez to rozumieć osobę, która posiada wiedzę na temat stosowania przemocy domowej lub widziała akt przemocy domowej”.
-

pracownikiem socjalnym i nie zastrzega, że chodzi o pracownika socjalnego wykonującego obowiązki służbowe, co może być interpretowane jako rozszerzenie zakresu przepisu. Kwestia celowości usunięcia wyrażenia „wykonujący obowiązki służbowe” może powodować pytania dotyczące zarówno intencji ustawodawcy, których nie przedstawiono w uzasadnieniu do projektu, jak i sposobu wykonywania tej czynności. Trudno bowiem oczekiwać, że każdy pracownik socjalny będzie wykonywał swoją pracę lub pozostawał w gotowości do jej wykonania zawsze, zwłaszcza poza godzinami swojej pracy, bez uregulowania tego przez pracodawcę. Jednak trzeba też zwrócić uwagę, że procedurę ochrony może być zainicjowana przez każdą osobę i nie zawsze wynikać z tzw. wejścia w teren pracownika socjalnego – można ją uruchomić np. na skutek telefonu nauczyciela do ośrodka pomocy społecznej. Wskazuje na to również kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia dziecka, w którym użyto sformułowania „realizowanie czynności służbowych” na określenie miejsca i czasu działania. Potwierdza to, że pracownik socjalny wykonujący czynności w takim momencie jest uprawniony do przeprowadzenia procedury zapewnienia dziecku ochrony (Maczyński, 2025).

Ustawodawca, nie przesądzając o tym, że czynność zapewnienia dziecku ochrony ma być realizowana 24 h na dobę, pozostawił w gestii gmin możliwość jej wykonywania poza godzinami pracy pracowników socjalnych – m.in. w ośrodkach pomocy społecznej. Dotychczasowa praktyka wskazuje jednak, że procedura z art. 12a ustawy jest podejmowana również poza godzinami pracy ośrodka pomocy społecznej poprzez zapewnienie dyżurów pracowników socjalnych, jednakże wymaga to działań na poziomie danego ośrodka danej gminy. Dlatego też w tak ukształtowanym stanie prawnym zasadne jest przemyślenie i opracowanie w każdej gminie stosownej procedury, by pracownik socjalny wykonujący swoje czynności mógł skupić się na dziecku, a nie na kwestiach organizacyjnych. Ponadto warto pamiętać, że zapis wskazujący na pracownika socjalnego odnosi się do wszystkich osób wykonujących ten zawód, a nie tylko tych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej czy centrach usług społecznych.

Ustawodawca przewidział również, że rozstrzygnięcie o czynności zapewnienia dziecku ochrony pracownik socjalny podejmuje wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką. W miarę możliwości decyzja ta powinna zapaść w obecności i przy wsparciu psychologa po uprzednim dokonaniu oceny ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia dziecka na podstawie kwestionariusza szacowania ryzyka.

Na określenie rodzaju czynności podejmowanych przez pracownika socjalnego razem z wyżej wskazanymi podmiotami ustawodawca użył terminu „decyzja”, który

błędnie mógłby sugerować administracyjny tryb postępowania czy władczy charakter czynności i ewentualną możliwość zastosowania przepisów ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (dalej: kpa). W ustawie przewidziano możliwość odpowiedniego stosowania przepisów kpa w sytuacji rozpoznawania skarg: na członka grupy diagnostyczno-pomocowej lub grupę diagnostyczno-pomocową (art. 9b ust. 16 ustawy), na członka zespołu interdyscyplinarnego lub zespół interdyscyplinarny (art. 9a ust. 7h ustawy), a także w sytuacji zmiany właściwości gminy do prowadzenia procedury „Niebieskie Karty” (art. 9e ust. 5 ustawy). Wskazać należy, że pracownik socjalny wspólnie z policjantem oraz wymienionym przedstawicielem ochrony zdrowia podejmuje określone w ustawie czynności, rozstrzygnięcia zaś dokonuje sąd powszechny.

Udział funkcjonariusza Policji oraz przedstawiciela ochrony zdrowia w procedurze określonej w art. 12a ustawy jest obligatoryjny. Ustawodawca przyjął, że pracownik socjalny zapewnia dziecku ochronę, jednak nie może jednoosobowo zdecydować o podjęciu tej czynności. Zapis art. 12a ust. 3 ustawy, zgodnie z którym decyzja ma charakter wspólny, nie oznacza jej jednomyslności. Ciężar decyzyjny rozkłada się na wszystkich uczestników procedury (Piskozub, 2019). Ustawodawca nie przewidział obowiązku uzgodnienia stanowisk ani żadnych reguł postępowania w przypadku rozbieżności. W takich sytuacjach należy przyjąć, że decydujące zdanie należy do pracownika socjalnego, którego zadaniem jest zapewnienie dziecku ochrony przed przemocą i umieszczenie go w bezpiecznym środowisku (Prusinowska-Marek, 2015).

Ustawodawca przewidział, że pracownik socjalny ma ocenić zasadność zapewnienia dziecku ochrony w uzgodnieniu z funkcjonariuszem Policji oraz lekarzem, ratownikiem medycznym i pielęgniarką, analizując poziom zagrożenia dla życia lub zdrowia w kwestionariuszu szacowania ryzyka. Konstrukcja ta jest analogiczna jak przy czynnościach podejmowanych przez Policję lub Żandarmerię Wojskową w zakresie stosowania przez nich środków ochrony.

W celu wypełnienia wyżej wskazanego kwestionariusza wymagane jest dostarczenie informacji przez przedstawicieli wszystkich trzech służb – pracownika socjalnego, funkcjonariusza Policji, a także lekarza, ratownika medycznego lub pielęgniarkę – zgodnie z ich kompetencjami. Choć nie wskazano wprost, że udział w czynności wiąże się z bezpośrednim spotkaniem przedstawicieli ww. podmiotów w celu wypełnienia formularza, jednak decyduje o tym zarówno jego zakres tematyczny, jak i konieczność złożenia pod nim podpisu. Ponadto informacje konieczne do zrealizowania czynności powinny być – o ile to możliwe – uzyskane bezpośrednio od dziecka. Oznacza to, że ustawodawca wyraźnie przesądził, że rozmowa z dzieckiem stanowi integralną część czynności określonych w art. 12a ustawy. W ten sposób

dziecko zostało także włączone do procedury jako jej aktywny uczestnik. Nie oznacza to jednak, że informacje pochodzące od innych podmiotów są mniej istotne – wszystkie powinny być brane pod uwagę, w tym również te przekazane przez samo dziecko, jako adresata działań.

Dotychczasowa praktyka – co potwierdzają badania przeprowadzone przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości (IWS) (Słyk, 2015; Szafranek, 2023) – wskazuje na to, że tryb opisany w art.12a ustawy jest uruchamiany w sytuacji, gdy rodzice znajdują się pod wpływem alkoholu czy substancji psychoaktywnych. Zaznaczyć jednak należy, że aktualna konstrukcja kwestionariusza nie ogranicza obowiązku stosowania trybu z art. 12a ustawy jedynie czy głównie do tych sytuacji. Wskazuje raczej na przeniesienie uwagi na sytuacje, w których dziecko doznaje przemocy zagrażającej jego życiu lub zdrowiu, a rodzice – niezależnie od przyczyny – nie są w stanie sprawować nad nim opieki. Oznacza to zmianę kierunku uwagi i otwiera możliwość szerszej identyfikacji oraz rozpoznania zagrożeń dla życia lub zdrowia dzieci w kontekście przemocy domowej, co może świadczyć o systemowej zmianie podejścia do ich oceny.

Kwestionariusz, poza informacjami o osobach realizujących czynność zapewnienia dziecku ochrony, zawiera dane identyfikacyjne zarówno osoby/osób stosującej/stosujących przemoc, jak i dziecka lub dzieci doznających przemocy. Wymaga też wskazania miejsca i czasu interwencji. Czynniki ryzyka wskazane w kwestionariuszu w punkcie 4 zostały podzielone na dwie grupy. W przypadku pytań oznaczonych numerami 1–3 (dotyczących przemocy fizycznej i seksualnej) zaznaczenie co najmniej jednej odpowiedzi „TAK” w kolumnie związanej z przemocą domową wskazuje na zagrożenie dla życia lub zdrowia dziecka. Natomiast w pytaniach 4–13, odnoszących się do zaniedbania, specyficznych czynników ryzyka (takich jak wiek dziecka poniżej 3 lat, myśli/próby samobójcze, uprzednie interwencje), a także cech i zachowań osoby stosującej przemoc, zaznaczenie więcej niż jednej odpowiedzi „TAK” może również świadczyć o takim zagrożeniu.

Wymienione czynniki ryzyka są katalogiem otwartym i przykładowym. Powinny być interpretowane zgodnie z definicją przemocy domowej. Mają służyć nie tylko identyfikacji przemocy, ale też pokazać – zarówno sędziemu, jak i rodzicom – czym ona jest i czym może skutkować. Mogą być wsparciem w przekształceniu struktury czynności określonych w art. 12a ustawy tak, by objąć ochroną większą grupę dzieci. Należy jednak pamiętać, że sam kwestionariusz nie przesądza o wystąpieniu przemocy, lecz określa czynniki ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia. Może być narzędziem o charakterze wewnętrznym, pozwalającym ocenić, czy dana sytuacja dziecka wymaga natychmiastowego jej zabezpieczenia. Jest on również dokumentem

o charakterze informacyjnym dla sądu, pozwalającym mu na zapoznanie się z posiadanymi informacjami, które przemawiały za dokonaniem danej czynności.

Zaznaczyć należy, że ustawodawca oddzielił kwestie podjęcia decyzji od wypełnienia kwestionariusza/dokonania szacowania ryzyka zagrożenie życia lub zdrowia. Samo wypełnienie nie stanowi podjęcia decyzji, a następuje przed nią. Ustalenie czynników ryzyka, jakie występują w danej sytuacji, jeszcze nie oznacza zagrożenia życia lub zdrowia dziecka – stwierdza to dopiero wydanie decyzji o zastosowaniu art. 12a ustawy.

Wprowadzenie przez ustawodawcę nowelizacją z 2023 r. obowiązku zarówno udziału i wsparcia psychologa przy podejmowaniu rozstrzygnięcia w zakresie zasadności zapewnienia dziecku ochrony, jak i udzielenia wsparcia psychologicznego dziecku w przypadku zapewnienia mu tej ochrony należy ocenić pozytywnie. Psycholog jednak nie współdecyduje o zapewnieniu dziecku ochrony – jego rola polega na wspieraniu zarówno osób rozstrzygających w sprawie, jak i samego dziecka objętego procedurą. Jednakże ustawodawca nie wskazał, która ze służb ma ten udział zapewnić. Należy przyjąć, że jeśli w którymś z podmiotów uczestniczących w czynności dostępny jest psycholog, to wówczas powinien być obecny, a jego brak nie uniemożliwia czynności, albowiem udział jest zapewniany w miarę możliwości. Mając na uwadze istniejące trudności związane z zatrudnieniem psychologów, można przyjąć, że niestety ich udział w procedurze nie będzie zasadą. Z uwagi na powyższe może być to kolejna kwestia, którą należałoby omówić w gminie i ustalić w gminnej procedurze wykonywania czynności zapewnienia dziecku ochrony.

Jednakże w przypadku objęcia dziecka ochroną w trybie art. 12a ustawy udzielenie mu pomocy psychologicznej jest obligatoryjne. Powyższe jest zasadą, a obowiązek jej realizacji spoczywa na gminie. Dziecko umieszczone w pieczy zastępczej również może korzystać z pomocy psychologicznej, co wynika z ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Ustawodawca nie przewidział podziału czynności między przedstawicielami poszczególnych służb w związku z zapewnieniem dziecku ochrony. Rola przedstawiciela ochrony zdrowia sprowadza się do wsparcia przy podjęciu decyzji oraz wcześniejszego udziału w wypełnianiu/współwypełnianiu kwestionariusza szacowania ryzyka. Niestety nowelizacja z 2023 r. nie zagwarantowała w sposób dostateczny obecności przedstawiciela ochrony zdrowia, którego udział w tej procedurze od początku jej wprowadzenia stanowi w praktyce istotne wyzwanie.

Należy zwrócić uwagę na pojawiający się zarzut braku dostatecznego zaangażowania przedstawicieli ochrony zdrowia, w szczególności odmowy przyjęcia zlecenia przez dyspozytora medycznego. Warto przypomnieć, że system Państwowego

Ratownictwa Medycznego powstał w celu realizacji zadań państwa polegających na zapewnieniu pomocy każdej osobie znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego⁸. Sytuacja opisana w art. 12a ustawy, tj. zagrożenie życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową, nie jest co do zasady tożsama z wystąpieniem stanu nagłego zagrożenia zdrowotnego. To właśnie ocena dyspozytora medycznego, oparta na informacjach uzyskanych podczas przeprowadzonego wywiadu medycznego (Obwieszczenie Ministra Zdrowia z dnia 9 września 2019 r. w sprawie algorytmu zbierania wywiadu medycznego przez dyspozytora medycznego)⁹ i zgłoszonych objawach decyduje o kwalifikacji stanu zdrowia osoby, której zgłoszenie dotyczy. W związku z powyższym powstała sytuacja, w której konieczne stało się zapewnienie udziału lekarza, ratownika medycznego lub pielęgniarki przy realizacji zadań z artykułu 12a ustawy, nawet jeśli dyspozytor medyczny po przeprowadzeniu wywiadu medycznego na podstawie zgłoszonych objawów nie uzna stanu zdrowia dziecka za nagłe zagrożenie zdrowotne. Niemniej wydaje się, że nie jest rolą pracownika socjalnego czy funkcjonariusza ustalenie, czy dziecko znajduje się w nagłym stanie zagrożenia zdrowotnego, dlatego też konieczne jest w tym zakresie podjęcie kontaktu z dyspozytorem medycznym.

Z uwagi na występujące w praktyce problemy – a trzeba mieć na uwadze, że udział przedstawiciela jednego z ww. zawodów medycznych powinien być zapewniony w każdej sytuacji zabezpieczenia dziecka w trybie art. 12a ustawy – oraz mając na względzie obowiązki gminy koniecznym jest podjęcie rozmów w tym zakresie na jej terenie. Nie należy tracić z pola widzenia, że wszystkie trzy służby mają za zadanie udzielić dziecku pomocy w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia w związku z przemocą domową. Dziecko w tej czynności należy potraktować również jako pacjenta wymagającego udzielenia pomocy i mającego do niej prawo. Wskazanie konkretnego przedstawiciela ochrony zdrowia może się różnić zależnie od okoliczności – np. gdy informacja o konieczności zapewnienia dziecku ochrony będzie pochodzić od lekarza, który w trakcie badania dziecko poweźmie wątpliwości co do jego bezpieczeństwa. Wówczas zasadne byłoby, aby to właśnie ten lekarz brał udział w czynnościach opisanych w art. 12a ustawy. W innych przypadkach celowe może być ustalenie ścieżki reagowania, pozwalającej skrócić czas trwania procedury

---

8 Zgodnie z art. 3 pkt 8 ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym stan nagłego zagrożenia zdrowotnego to stan polegający na nagłym lub przewidywanym w krótkim czasie pojawieniu się objawów pogarszania zdrowia, którego bezpośrednim następstwem może być poważne uszkodzenie funkcji organizmu lub uszkodzenie ciała lub utrata życia, wymagający podjęcia natychmiastowych medycznych czynności ratunkowych i leczenia.

9 W szczególności pkt 30 tj. Procedura „Pacjent pediatryczny, dziecko”.

i ograniczyć jej stresowy wpływ na dziecko. Niewątpliwie potrzebne są w tym zakresie działania ustawodawcy, konieczne jest bowiem ustalenie, na jakich zasadach i z jakich instytucji osoby wykonujące zawód medyczny są wzywane do interwencji – czy to są osoby związane umową z jednostką pomocy społecznej, czy też delegowane z konkretnej placówki, np. z najbliższego podmiotu leczniczego. Zasadne wydaje się również doprecyzowanie zakresu działań lekarza, ratownika medycznego lub pielęgniarki wezwanych do udziału w procedurze, zwłaszcza w zakresie obowiązku przeprowadzenia badania dziecka oraz warunków, w jakich powinno ono przebiegać.

Udział funkcjonariusza Policji również związany jest z pomocą w podjęciu decyzji w zakresie czynności z art. 12a ustawy i uprzednio pomocy w wypełnieniu/współwypełnieniu kwestionariusza szacowania ryzyka. Jednakże ustawodawca przewidział, że w stosunku do działań Policji w tej czynności przepisy art. 598¹⁰, art. 598¹¹ §3 i art. 598¹² §1 zdanie pierwsze kpc¹⁰ stosuje się odpowiednio. Oznacza to, że Policja ma obowiązek pomagać pracownikowi socjalnemu przy zapewnieniu dziecku ochrony, analogicznie jak podczas odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką przez kuratora sądowego. Pracownik socjalny, realizując określone czynności, powinien postępować ze szczególną ostrożnością oraz mieć na względzie dobro dziecka. W związku z tym na jego żądanie Policja jest zobowiązana do udzielenia pomocy oraz usunięcia osób utrudniających wykonanie czynności.

Czynności podejmowane przez Policję w procedurze zapewnienia dziecku ochrony określa Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony (dalej: Rozporządzenie ochrona).

Udział funkcjonariusza Policji zgodnie §4 Rozporządzenia ochrona w procedurze następuje na pisemny wniosek kierownika jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, składany do właściwego ze względu na miejsce wykonywania czynności

---

10 Art. 598¹⁰ kpc: „Na żądanie kuratora sądowego Policja jest zobowiązana do udzielenia mu pomocy przy czynnościach związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką”. Art. 598¹¹ §3 kpc: „Jeżeli zobowiązany lub inne osoby przeszkadzają w wykonaniu orzeczenia w miejscu pobytu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, na żądanie kuratora sądowego Policja usunie te osoby z miejsca wykonywania orzeczenia”. Art. 598¹² §1 zd 1 kpc: „Przy odbieraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką kurator sądowy powinien zachować szczególną ostrożność i uczynić wszystko, aby dobro tej osoby nie zostało naruszone, a zwłaszcza aby nie doznała ona krzywdy fizycznej lub moralnej”.

kierownika jednostki organizacyjnej Policji. Gdy złożenie go w takiej formie nie jest możliwe, udział funkcjonariusza zapewniony jest na ustny wniosek pracownika socjalnego, składany do właściwego ze względu na miejsce wykonywania czynności kierownika jednostki organizacyjnej Policji.

Ustawodawca przewidział następujący przykładowy katalog informacji, które powinny znaleźć się we wniosku (pisemnym lub ustnym):

1. informacja o czasie i miejscu wykonywania czynności;
2. imię i nazwisko oraz numer legitymacji służbowej pracownika socjalnego, który zapewnia dziecku ochronę;
3. adres jednostki organizacyjnej pomocy społecznej;
4. dane i informacje na temat dziecka, któremu ma zostać zapewniona ochrona;
5. imię, nazwisko, adres i informacje o:
  - a) innej niezamieszkującej wspólnie osobie najbliższej w rozumieniu art. 115 §11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny,
  - b) rodzinie zastępczej lub prowadzącym rodzinny dom dziecka – w przypadku konieczności umieszczenia małoletniego w rodzinnej formie pieczy zastępczej;
6. imię i nazwisko dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego, oraz adres tej placówki lub ośrodka – w przypadku konieczności umieszczenia małoletniego w instytucjonalnej formie pieczy zastępczej;
7. w razie potrzeby informacje na temat środka transportu, którym będzie przemieszczał się pracownik socjalny wraz z dzieckiem.

Powyższy katalog co do informacji, które mają być zawarte we wniosku, może skutkować przyjęciem, że inicjatorem procedury z art. 12a ustawy będzie pracownik socjalny, choć nie wynika to z literalnego brzmienia tegoż artykułu. Należy przyjąć, że jeśli funkcjonariusz Policji lub przedstawiciel ochrony zdrowia stwierdzą zagrożenie życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową, to powinni poinformować o tym pracownika socjalnego, tym samym inicjując jego udział w interwencji. A zatem mogą wydarzyć się i takie sytuacje, w których pracownik nie rozpoczyna samego postępowania, a jest włączany do działań uruchomionych przez inny pomiot.

Kolejną kwestią, która może budzić wątpliwości przy tak sformułowanych obowiązkach informacyjnych Policji, jest charakter procedury zapewnienia dziecku ochrony w trybie art. 12a ustawy. Do czasu nowelizacji ustawy z 2023 r. tryb ten można byłoby określić jako interwencyjny. Obecnie, mając na uwadze, w jaki sposób ustawodawca określił zakres przekazywanych informacji Policji, mogą pojawić się

wątpliwości w zakresie przenoszenia kompetencji dotyczących ochrony stosunków prawnorodzinnych z obszaru sądownictwa rodzinnego i przekazywania ich administracji samorządowej (Słyk, 2015).

Od czasu wprowadzenia do ustawy art. 12a ustawodawca nie uregulował kwestii dotyczącej transportu dziecka od miejsca jego zamieszkania/pobytu do miejsca jego umieszczenia, nie uzupełnił również tych kwestii podczas nowelizacji z 2023 r. W konsekwencji ani w ustawie, ani w aktach wykonawczych nie ma informacji na ten temat. Natomiast Policja może oczekiwać tych danych, co wynika z §4 ust. 2 pkt 7 Rozporządzenia o ochrona. Nie określono także, kto ma ten transport zapewnić.

W interpretacji Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zawartej w *Informatorze dla profesjonalistów* (2015) wskazano, że „należy mniemać, iż jedna ze wskazanych ustawowo służb będzie dysponowała samochodem wykorzystywanym do celów służbowych. Kwestie techniczne należy więc rozstrzygnąć przy współpracy i wspólnym podejmowaniu decyzji pomiędzy trzema służbami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie uczestniczącymi w zdarzeniu. Należy jednak przyjąć za zasadę, że za kompleksowe zabezpieczenie sytuacji dziecka odpowiadają trzy służby biorące udział w procedurze odbierania dziecka z rodziny”. Wskazano też, że „na żądanie pracownika socjalnego Policja jest zobowiązana do udzielenia mu pomocy przy czynnościach związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (art. 598¹⁰ kpc w związku z art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie). Pomoc udzielona przez Policję może więc polegać na dowiezieniu dziecka do odpowiedniej placówki lub do dalszej rodziny”.

Jednakże Policja wskazuje, że nie jest jej zadaniem zapewnienie środków transportu i umieszczenie dziecka u innej niezamieszkałej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej (Prządka, 2014; Maciejczyk-Krysiak, 2024).

W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że Policja – niezależnie od udziału w czynności zapewnienia dziecku ochrony – może samodzielnie podejmować działania polegające na zabezpieczeniu dziecka poza jego środowiskiem domowym. Dotyczy to zarówno umieszczenia dziecka w zawodowej rodzinie zastępczej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego (art. 58 ust. 1 pkt 2 ustawy o wpieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej), jak i w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego (art. 103 ust. 2 pkt 2 ustawy o wpieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). Powyższe przepisy wskazują, że Policja dokonuje doprowadzenia dziecka samodzielnie, co z dużym prawdopodobieństwem skutkuje koniecznością jego przewozu.

W poniższej tabeli (Policja Statystyki, 2012–2024) przedstawiono informację o liczbie dzieci zabezpieczanych w taki sposób.

	2024	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012
Liczba dzieci umieszczonych przez Policję w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej	490	611	566	345	288	309	427	413	598	275	346	426	527

Mając na uwadze powyższe oraz uwzględniając odesłanie do art. 598¹⁰ kpc, nakładającego na Policję obowiązek zapewnienia pomocy pracownikowi socjalnemu, można przyjąć, że w sytuacji, gdy funkcjonariusze uczestniczą w w czynności i dysponują samochodem służbowym, nie ma przeciwwskazań, by to oni przewieźli dziecko. Kwestią wewnętrznym ustaleni Policji jest możliwość przewozu dziecka i pracownika socjalnego (Wrona, 2024). Ponadto do przewozu dzieci policyjnym samochodem nie stosuje się przepisów nakazujących stosowania fotelików samochodowych.

Jedyną normatywną wytyczną co do kwestii transportu można odnaleźć w §4 ust. 2 pkt 7 Rozporządzenia ochrona, zgodnie z którym sposób przewozu powinien być ustalony przed rozpoczęciem czynności. Z uwagi na powyższe, potwierdzające brak obowiązywania w naszym kraju w dalszym zakresie jednoznacznego prawodawstwa oraz biorąc pod uwagę obowiązki gminy w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej, wynikające w głównej mierze z ustawy, należy uznać, że kwestia organizacji transportu dziecka do miejsca zapewniającego mu ochronę lub pokrycia kosztów takiego transportu powinna stanowić przedmiot uzgodnień w gminnej procedurze. Wymaga to ostatecznego i kompleksowego doprecyzowania przez ustawodawcę.

Zawarte w Rozporządzeniu ochrona czynności przyznane funkcjonariuszowi Policji obowiązki sprowadzają się do zapewnienia prawidłowego przebiegu czynności od strony technicznej. Zgodnie z §2 Rozporządzenia ochrony podczas ich realizacji przez pracownika socjalnego funkcjonariusz Policji podejmuje działania polegające w szczególności na zapewnieniu:

1. dostępu do miejsca, w którym czynności mają być wykonywane;
2. porządku w miejscu przeprowadzania czynności;
3. osobistego bezpieczeństwa:
  - a) dziecku, któremu zapewniana jest ochrona,
  - b) pracownikowi socjalnemu,
  - c) psychologowi,
  - d) innym osobom biorącym udział w czynnościach.

Udział funkcjonariusza Policji przy wykonywaniu czynności zapewnia właściwy ze względu na miejsce ich realizacji przez pracownika socjalnego komendant powiatowy (miejski) Policji, a na terenie m.st. Warszawy – komendant rejonowy Policji.

Funkcjonariusz Policji przedstawia swoje stanowisko pracownikowi socjalnemu na podstawie posiadanych informacji i ustalonych okoliczności faktycznych. Może być ono wyrażone także ustnie. Obowiązkiem policjanta jest również sporządzenie notatki urzędowej¹¹, której kopia nie później niż w terminie 24 godzin od zapewnienia dziecku ochrony przekazywana jest do sądu opiekuńczego oraz właściwej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej.

---

11 Zgodnie z §8 Rozporządzenia ochrona:

- „1. Z przeprowadzonych czynności, o których mowa w §1 pkt 1, funkcjonariusz Policji sporządza notatkę urzędową zawierającą w szczególności:
  - 1) określenie daty i miejsca przeprowadzonych czynności;
  - 2) informacje, o których mowa w §6 pkt 7;
  - 3) imię i nazwisko pracownika socjalnego, numer jego legitymacji służbowej oraz adres jednostki organizacyjnej pomocy społecznej;
  - 4) imię i nazwisko lekarza, ratownika medycznego lub pielęgniarki oraz psychologa, którzy uczestniczyli w podjęciu decyzji o zapewnieniu ochrony dziecku;
  - 5) imię i nazwisko oraz inne dane niezbędne do ustalenia tożsamości dziecka, któremu zapewniana była ochrona;
  - 6) dane niezbędne do ustalenia tożsamości rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych oraz innych uczestników postępowania obecnych w miejscu wykonywania czynności;
  - 7) treść stanowiska, o którym mowa w §7;
  - 8) opis wykonanych czynności, w tym informacje o podjętej ostatecznej decyzji, w przedmiocie zapewnienia ochrony dziecku, z uwzględnieniem stanowisk poszczególnych uczestników;
  - 9) imię, nazwisko oraz informację o innej niezamieszkującej wspólnie osobie najbliższej w rozumieniu art. 115 §11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, u której umieszczono dziecko i miejscu, w którym zapewniono mu opiekę, jeśli funkcjonariusz Policji uczestniczył w tej czynności;
  - 10) dane o rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej, w których umieszczono dziecko;
  - 11) informacje na temat środka transportu, którym przemieszczał się pracownik socjalny z dzieckiem;
  - 12) informację o dokonaniu sprawdzeń w policyjnych systemach informatycznych, o których mowa w §6 pkt 1;
  - 13) inne istotne informacje wynikające z okoliczności przeprowadzonych czynności.
2. Notatkę, o której mowa w ust. 1, umieszcza się w prowadzonej przez dzielnicowego teczce zagadnieniowej „Przemoc domowa”.
3. Kopię notatki, o której mowa w ust. 1, przekazuje się niezwłocznie, nie później niż w terminie 24 godzin od zapewnienia dziecku ochrony, do sądu opiekuńczego oraz właściwej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej”.

Miejsce bezpieczne dla dziecka

Zapewnienie dziecku ochrony powinno nastąpić poprzez umieszczenie go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 §11 kk, dającej gwarancję zapewnienia małoletniemu bezpieczeństwa i należytej opieki, w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wskazując na osobę najbliższą w rozumieniu art. 115 §11 kk, ustawodawca nie określił, w stosunku do kogo najbliższą – dziecka czy rodzica. Jest to dość istotna różnica, albowiem krąg osób najbliższych w stosunku do rodzica dziecka jest szerszy i np. dziecko może być umieszczone u brata matki, który jest osobą najbliższą dla matki, ale już nie dla dziecka. Wskazanie, że dziecko jest umieszczane u „innej” i „niezamieszkującej wspólnie z dzieckiem” osoby najbliższej ma zapewnić dziecku bezpieczeństwo poprzez zabranie go z miejsca, gdzie jego życie lub zdrowie jest zagrożone. Nowelizacja z 2023 r. wzmocniła ten przepis poprzez podkreślenie, że chodzi o osobę dającą gwarancję zapewnienia dziecku bezpieczeństwa i należytej opieki. Pomocy w weryfikacji i sprawdzeniu tej osoby będzie mogła udzielić Policja, co wynika z §6 pkt 1 Rozporządzenia ochrona.

Nowelizacja z 2023 r. zmodyfikowała katalog miejsc pieczy zastępczej, w których dzieci mogą być umieszczane – obecnie mogą znaleźć się w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Tryb umieszczania dzieci w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej regulują przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

W związku z zapewnieniem dziecku ochrony zastosowanie znajdują przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej dotyczące interwencyjnego umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. W takiej sytuacji dziecko trafia do zawodowej rodziny zastępczej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego (art. 58 ust. 1 pkt 3 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej), która niezwłocznie – nie później niż w ciągu 24 godzin – informuje o tym właściwy sąd, starostę oraz ośrodek pomocy społecznej albo centrum usług społecznych. Dziecko pozostaje w tej formie pieczy do czasu unormowania sytuacji, nie dłużej jednak niż na cztery miesiące. W szczególnie uzasadnionych przypadkach okres ten może być przedłużony, za zgodą organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, do ośmiu miesięcy lub do zakończenia postępowania sądowego o:

1. powrót dziecka do rodziny;
2. przysposobienie;
3. umieszczenie w rodzinnej pieczy zastępczej.

W przypadku braku miejsc w rodzinnych formach pieczy zastępczej dziecko może zostać umieszczone w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego (art. 103 ust. 2 pkt 3 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). Zadaniem ww. placówki jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej; w szczególności ma ona obowiązek przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki.

Do placówki opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego są przyjmowane dzieci niezależnie od miejsca zamieszkania, natomiast ich pobyt nie może trwać dłużej niż trzy miesiące. Jedyne w szczególnie uzasadnionych przypadkach okres ten jest przedłużany do momentu zakończenia trwającego postępowania sądowego o:

1. powrót dziecka do rodziny;
2. przysposobienie;
3. umieszczenie w pieczy zastępczej.

O przyjęciu dziecka dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego informuje niezwłocznie – nie później niż w ciągu 24 godzin – sąd, powiatowe centrum pomocy rodzinie oraz ośrodek pomocy społecznej albo centrum usług społecznych. Dziecko poniżej 10. roku życia, przyjęte do ww. placówki, jak najszybciej powinno trafić do jednej z rodzinnych form pieczy zastępczej, co w praktyce (z uwagi na braki miejsc w pieczy rodzinnej) nie zawsze może być zrealizowane.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego można wyodrębnić część organizacyjną – dysponującą bazą noclegową i zapewniającą całodobową opiekę wychowawczą – wykorzystywaną w sytuacjach kryzysowych, kiedy dziecko ze względów rodzinnych musi czasowo zamieszkać poza swoją rodziną za zgodą rodziców lub opiekunów prawnych albo kiedy cała rodzina potrzebuje schronienia.

Zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, a także organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, należy do zadań własnych powiatu.

Katalog miejsc, w których można umieścić dziecko, należy traktować jako równorzędne i równoważne. Wybór zależy od ustaleń pracownika socjalnego przy współudziale podmiotów uczestniczących w czynności. Gdyby ustawodawca zamierzał nadać priorytet jednemu ze wskazanych miejsc, powinien dać temu wyraz poprzez inną redakcję przepisu. Warto zaznaczyć, że w tym zakresie zapis pozostaje niezmienny od 2010 r.

Kwestią stanowiącą w praktyce wyzwanie wciąż jest brak miejsc, w których można umieszczać dzieci, zwłaszcza gdy nie mogą one pozostać pod opieką innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, dającej gwarancję zapewnienia

bezpieczeństw i należytej opieki. Z uwagi na zakres niniejszego artykułu wyzwania związane z funkcjonowaniem systemu pieczy zastępczej nie będą poruszane. Warto jednak wskazać, że zasadne byłoby stworzenie przez ustawodawcę miejsca, w którym dziecko mogłoby otrzymać kompleksową pomoc – w tym psychologiczną – i być bezpieczne na czas niezbędnych działań służb.

Działanie sądu

Czynność zapewnienia dziecku ochrony podlega kontroli sądu. Pierwszym, samodzielnym trybem tego działania jest zrealizowanie obowiązku informacyjnego sądowni przez pracownika socjalnego.

Pracownik socjalny ma obowiązek niezwłocznie, ale nie później niż w ciągu 24 godzin od chwili dokonania czynności zapewnienia dziecku ochrony, powiadomić o tym zdarzeniu sąd opiekuńczy. W przekazanej informacji powinien podać dane dziecka i jego rodziców, miejsce ich zamieszkania, dane osób dokonujących czynności, wskazać miejsce umieszczenia dziecka, przedstawić zwięzły opis czynności oraz przekazać kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka. Kopię notatki urzędowej przesyła sądowi także uczestniczący w czynności funkcjonariusz Policji, nie później niż w terminie 24 godzin od zapewnienia dziecku ochrony (§8 ust. 3 Rozporządzenia ochrona).

Zgodnie z art. 579¹ §2 kpc sąd opiekuńczy, po wysłuchaniu pracownika socjalnego, który zapewnił ochronę dziecku, niezwłocznie, ale nie później niż w ciągu 24 godzin od wysłuchania, wydaje orzeczenie o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej albo orzeczenie o powrocie dziecka do rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka.

Wysłuchanie pracownika socjalnego powinno być czynnością obligatoryjną, co niestety nie zawsze przekłada się na praktykę. Zgodnie z badaniami IWS w odniesieniu do 80 spraw poddanych badaniu w 52 przypadkach sąd nie wysłuchał pracownika socjalnego, który zabezpieczył dziecko. Zrobił to jednak w odniesieniu do 21 spraw przed wydaniem postanowienia zabezpieczającego, a w odniesieniu do 7 – po wydaniu tego postanowienia (Szafranek, 2023).

Wydanie postanowienia o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej na podstawie art. 12a ustawy w praktyce nie kończy rozpoznania sprawy. Celem wyżej wskazanego orzeczenia sądu opiekuńczego jest zabezpieczenie sytuacji dziecka/dzieci na czas trwania postępowania, w związku z tym powinno zostać wszczęte postępowanie opiekuńcze w sprawie ograniczenia władzy rodzicielskiej czy też pozbawienia władzy rodzicielskiej (Słyk, 2024).

Zgodnie z art. 579¹ kpc (inaczej niż w przypadku rozstrzygnięcia wydawanego na podstawie art. 12b ust. 3 ustawy, na skutek wniesienia zażalenia na czynność zapewnienia dziecku ochrony) nie zostały określone kryteria wydawania przez sąd opiekuńczy postanowienia o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej lub o powrocie dziecka do rodziny. Sąd przy wydawaniu orzeczenia powinien mieć na względzie przede wszystkim materialnoprawne przesłanki ingerencji we władzę rodzicielską, a więc – zgodnie z art. 109 krio – stan zagrożenia dobra dziecka. Może to skutkować również umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej, gdy w ramach czynności zapewnienia dziecku ochrony zostałyby popełnione błędy formalne. Natomiast gwarancją prawidłowości czynności jest możliwość zaskarżenia tej czynności przez rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych, w drodze zażalenia składanego do sądu opiekuńczego (Szafranek, 2023).

Po przeprowadzeniu postępowania sądowego, w tym postępowania dowodowego w sprawie, sąd wydaje postanowienie regulujące sytuację prawną małoletniego/ małoletniej. Należy również mieć na uwadze, że postępowanie o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej toczy się z udziałem kandydatów na rodziców zastępczych.

W przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej sąd okresowo (nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy) ma dokonywać oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej celem ustalenia możliwości jego powrotu do rodziny. Pozwala to na bieżąco kontrolować sytuację dziecka i ewentualnie ingerować w nią. Jeżeli sąd opiekuńczy stwierdzi, że wymaga tego dobro dziecka, wszczyna postępowanie o pozbawienie jego rodziców władzy rodzicielskiej.

W drugiej kolejności ustawodawca przewidział prawo dla osoby, spod której opieki dziecko usunięto, do wniesienia zażalenia do sądu opiekuńczego.

Pracownik socjalny zobowiązany jest pouczyć rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka o prawie do złożenia takiego zażalenia na czynność zapewnienia dziecku ochrony¹², a także o możliwości uzyskania nieodpłatnej pomocy prawnej. Pouczenie to powinno być przekazane na piśmie.

Powyższe można uznać za zabezpieczenie praw rodziców, opiekunów prawnych i faktycznych dziecka, którzy w określonych sytuacjach mogą skorzystać z nieodpłatnej pomocy prawnej i skonsultować ewentualne kroki prawne. Nieodpłatna pomoc prawna jest udzielana na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 5 sierpnia

---

12 Przed wejściem w życie nowelizacji z 2023 r. pouczenia o prawie do złożenia zażalenia mógł również dokonać funkcjonariusz Policji. Obecnie jest to wyłączna kompetencja i obowiązek pracownika socjalnego.

2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej.

Nowelizacja z 2023 r. wprowadziła upoważnienie ustawowe do wydania przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych rozporządzenia określającego wzór pouczenia. Założono zatem, że pouczenie ma mieć swój wzór, co powinno skutkować uporządkowaniem przekazywanych przez pracowników socjalnych informacji oraz stanowić ułatwienie przy wykonywanych czynnościach.

Zażalenie składane przez rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka na zapewnienie dziecku ochrony może być wniesione za pośrednictwem zarówno pracownika socjalnego, który zapewnił dziecku ochronę, jak i funkcjonariusza Policji. Jako pośredniczących we wniesieniu zażalenia nie wskazano instytucji, ale konkretnego pracownika uczestniczącego w czynności. Można przyjąć, że forma ta stanowi ułatwienie do wniesienia zażalenia.

Ustawodawca nie sprecyzował terminu do wniesienia zażalenia na czynność zapewnienia dziecku ochrony. Co ciekawe, termin ten jednak oznaczył we wzorze pouczenia ustawodawca, wskazując, iż: „Zażalenie wnosi się w terminie 7 dni od dnia dokonania czynności zapewnienia dziecku ochrony”. Takie oznaczenie terminu budzi co najmniej wątpliwości, albowiem został on wskazany nie w ustawie, a we wzorze pouczenia w akcie wykonawczym, który służy do uszczegółowienia regulowanych kwestii, a nie ich kształtowania.

Sąd w tym trybie może zbadać zasadność, legalność oraz prawidłowość podjętych czynności. Rozpoznając zażalenie, sąd może przywrócić stan sprzed uruchomienia procedury. W przypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości w trakcie zapewniania dziecku ochrony sąd zawiadamia o tym przełożonych osób, które dokonały tych czynności. Sam fakt poinformowania przez sąd przełożonych nie oznacza jednak równocześnie wyciągnięcia negatywnych konsekwencji z tych działań.

Analiza sprawozdań z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej¹³ w zakresie składanych zażaleń przewidzianych w trybie art. 12b ustawy wskazuje na braki danych za lata 2011–2012 i 2019–2021. Natomiast w pozostałych latach liczba ich była nieznaczną, aż do 2022 r., gdy zanotowano znaczny

---

13 Nowelizacja z 2023 r. zmieniła nazwę programu – zamiast Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przyjmowany powinien być Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej i składane winno być z niego sprawozdanie.

ich wzrost. Niestety wciąż nie ma danych za 2023 r. (Sprawozdania z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie).

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022'
Liczba dzieci zabezpieczonych przez pracownika socjalnego	474	500	571	1359	1158	1214	1123	1130	1303	1217	1335	1172
Liczba zażeń do sądu opiekuńczego na odebranie dziecka, o którym mowa w art. 12a ustawy	-	-	15	12	17	24	47	15 +1 z 2017 r.	-	-	-	649

* Z danych zbieranych poprzez sprawozdanie statystyczne MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich wynikają odmienne informacje dotyczące składanych zażeń w trybie art. 12b ustawy, mianowicie w 2019 r. wpłynęło ich 30, w 2020 r. – 54, w 2021 r. – 89, w 2022 r. – 61, w 2023 r. – 112, w 2024 r. zaś – 134. <https://dane.gov.pl/pl/dataset/4801,zazalenia-na-odebranie-dzieckazapewnienie-dziecku>, 28.07.2025 r.

W razie uznania bezzasadności lub nielegalności sposobu zapewnienia dziecku ochrony sąd zarządza natychmiastowe przekazanie dziecka rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym.

Ustawodawca przewidział, że sąd rozpoznaje zażalenie w składzie jednego sędziego niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin od chwili wpłynięcia takiego wniosku do sądu.

Po rozpoznaniu zażalenia przedmiotowa sprawa jest zakończona.

Wnioski

Zestawienie statystyk dotyczących zapewnienia dziecku ochrony ze statystykami policyjnymi dotyczącymi zabezpieczenia dzieci w związku z przemocą domową ujawnia znaczną skalę przemocy wobec dzieci, uzasadniającą konieczność ich zabezpieczenia poza dotychczasowym miejsca zamieszkania. Tryb zapewnienia dziecku ochrony, opisany w art. 12a i kolejnych ustawy – mimo że wciąż niejasny – stanowi rozwiązanie pożądane i istotne z perspektywy dziecka i konieczności zapewnienia mu ochrony.

Bez udroźnienia i usprawnienia przepisów pozwalających na natychmiastową pomoc dziecku nie da się zapewnić mu bezpieczeństwa. Tymczasem skuteczna interwencja może ocalić życie i zdrowie dzieci, do czego jako państwo jesteśmy zobowiązani moralnie i prawnie.

E-mail autorki: mikolajczyk.aneta@yahoo.pl.

Bibliografia

- Informator dla profesjonalistów. Wybrane interpretacje przepisów z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (2015). <https://www.gov.pl/web/rodzina/informator-dla-profesjonalistow> (dostęp: 14.10.2025).
- Maciejczyk-Krysiak, N. (2024). *Przeciwdziałanie przemocy domowej w prawie rodzinnym*, W: *Wybrane aspekty prawne przeciwdziałania przemocy domowej*. Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości.
- Makaruk, K., Drabarek, K. (2022). *Postawy wobec kar fizycznych i ich stosowanie. Raport z badań*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.
- Marczyński, P. (2025). *Kwestionariusz szacowania ryzyka – zapewnienie ochrony dziecku*. LEX.
- Nazaruk, P. (2024). *Komentarz do art. 11 kc*. LEX
- Najwyższa Izba Kontroli (2025). *Przeciwdziałanie przemocy domowej. Informacja o wynikach kontroli*. Nr ewid. 101/2024/P/24/080/LPO.
- Pilich, M. (2021). W: Gudowski, J. (red.). *Komentarz do art. 11 kc*. LEX.
- Piskozub, P. (2019). *Procedura odebrania dziecka na podstawie przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Problemy praktyczne i postulaty de lege ferenda. Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie 12(1), s. 191–199*.
- Piskozub, P., Wrona, G. (2023). *Przeciwdziałanie przemocy domowej – analiza zmian*. C.H. Beck.
- Płatek, M. (2007–2008). *Karnoprawne modele przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Archiwum Kryminologii, t. XXIX–XXX*.
- Policja statystyki, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-domowa>
- Prusinowska-Marek, A. (2015). *Zapewnienie bezpieczeństwa i pomocy dziecku w sytuacji kryzysowej*. MCPS.
- Prządka, D. (2014). *Odebranie dziecka. Gazeta Policyjna 113*, <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2014/numer-113-082014/101895,Odebranie-dziecka.html> (dostęp 28.07.2025).
- Styk, J. (2015). *Odbieranie dzieci rodzicom na podstawie art. 12a ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*. IWS.
- Styk, J. (2024). W: Rylski, P. (red. nac.). *Komentarz do art. 579¹ kpc*. Legalis.
- Sprawozdania z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2011–2022, <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie>, (dostęp 28.07.2025).
- Spurek, S. (2023). *Przeciwdziałanie przemocy domowej. Komentarz*. Wolters Kluwer.

Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” (2020). *Wyprawa PoMoc. Poradnik dla osób doznających przemocy*. Paszkiewicz, W. (red.). Wydawnictwo Stowarzyszenia na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”.

Szafranek, M. (2023). *Odbieranie dzieci rodzicom na podstawie art. 12a ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*. IWS.

Uzasadnienie do projektu ustawy IX.3309, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3309>, (dostęp 28.07.2025).

Wrona, G. (2024). *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej Komentarz*. C.H. Beck.

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483; z 2001 r., nr 28, poz. 319; z 2006 r., nr 200, poz. 1471; z 2009 r., nr 114, poz. 946).

Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526).

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Dz.U. z 2015 r., poz. 961).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1385 z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Dz.U.UE.L.2024.1385).

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r., poz. 2809; z 2025 r., poz. 897).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2025 r., poz. 1071, 1172).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r., poz. 1568, 1841; z 2025 r., poz. 620, 1172, 1302).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2025 r., poz. 46, 1178).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2025 r., poz. 636, 718).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2024 r., poz. 424, 834).

Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., nr 125, poz. 842).

Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych (Dz.U. z 2023 r., poz. 535).

- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o *wspieraniu rodziny* i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2025 r., poz. 49).
- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. z 2025 r., poz. 91, 637).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecka w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony (Dz.U. z 2023 r., poz. 1807).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2023 r., poz. 1870).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 sierpnia 2023 r. w sprawie wydawania przez policjanta wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania oraz zakazu wstępu (Dz.U. z 2023 r., poz. 1613).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 lutego 2025 r. w sprawie wzoru kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka służącego stwierdzeniu zasadności zapewnienia dziecku ochrony w związku z przemocą domową (Dz.U. z 2025 r., poz. 213).
- Obwieszczenie Ministra Zdrowia z dnia 9 września 2019 r. w sprawie algorytmu zbierania wywiadu medycznego przez dyspozytora medycznego (Dz.Urz. Min. Zdr. z 2019 r., poz. 71).

Providing protection to a child in connection with the occurrence of domestic violence – i.e. the activities of the public services related to the issuance of protection measures and proceedings under Article 12a of the Act on Prevention of Domestic Violence

A child, as a person who does not have full legal capacity, requires that actions on his/her behalf be taken, among others, by public services related to the protection of children's rights, in particular in a situation where the child's parents are unable to do it themselves (regardless of the reason). In addition, these actions should be taken and carried out with consideration of the broadly understood good of the child. Counteracting domestic violence when the person experiencing violence is a minor requires that the public services take action in the most effective way possible, and the public services are also obliged to take them urgently, without unnecessary delay.

The legislator in the Act of 29 July 2005 on Prevention Domestic Violence provided that the Blue Cards procedure is to be a tool to help counteract domestic violence for people experiencing and using violence.

The article will discuss issues related to the tasks of entities initiating the Blue Card procedure in the scope of intervention activities aimed at ensuring the safety of a person experiencing domestic violence, i.e. protection measures that may be issued by the Police or military police and the action of providing protection to the child, i.e. the procedure described in Article 12a of the Act.

In terms of the means available to the Police and the military police, the tools regulated in Article 15aa and Article 15aaa of the Act of 6 April 1990 on the Police and Article 18a and Article 18aa of the Act of 24 August 2001 on the Military Police and military law enforcement bodies will be discussed. This is particularly important because the Police or the military police taking appropriate action in this regard may enable the child to remain in their current environment.

The article will also present and discuss the tools that social workers have to protect a child in connection with experiencing domestic violence. The premises that allow for the above-mentioned activities will be discussed, as well as the challenges that occur when social workers carry out the tasks of Article 12a of the Act. It should be added that these challenges also result from the actions or omissions of the legislator. The tasks of the public services that participate in the procedure of Article 12a of the Act and the consequences of carrying out these activities will also be described. Attention will also be paid to the challenges related to the activities of providing the child with protection described in Article 12a of the Act.

Keywords:

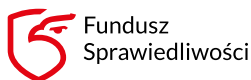
domestic violence; child; person experienced by domestic violence; person domestic violence perpetrator; Blue Card procedure; providing protection to a child; procedure described in article 12a of the act

Cytowanie:

Mikołajczyk, A. (2025). Zapewnienie dziecku ochrony w związku z występowaniem przemocy domowej – czyli działania służb związane z wydaniem środków ochrony oraz postępowanie w trybie art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 24(3), 96–128.

Artykuł jest dostępny na licencji *Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska*.

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości